

5.2. A HELYI MUNKAERŐPIACOK HOSSZÚTÁVÚ ÁTALAKULÁSA A KIS- ÉS KÖZÉPVÁROSOKBAN AZ INGÁZÁSI ADATOK TÜKRÉBEN

NAGY GÁBOR, MOLNÁR ERNŐ, PIRISI GÁBOR & NAGY ERIKA

Bevezetés

A rendszerváltás után a külföldi működőtőke-beruházások kulcsszerepet játszottak a magyar gazdaság térszerkezetének alakításában (Barta, 2002, Kiss, 2010). A korábbi kutatások és a hazai fejlesztéspolitikai dokumentumok helyzetértékelései (NFT, 2005, NFTK, 2014) a külföldi beruházások megjelenését alapvetően három tényezőre vezették vissza: a nyugat-európai piacok közelségére (Észak-Dunántúl és Nyugat-Dunántúl), a nagyméretű lokális piacok elérésére (kiemelten a fővárosi agglomeráció), illetve a privatizációs kínálatra. A külföldi működőtőke-nek fontos szerep jutott a kormányzat újraiparosítási törekvéseinek megvalósításában is (Czirfusz, 2020, Koós, 2021). A befektetések vonzásában új vagy korábban ki nem használt erőforrások – főleg a mobilizálható, olcsó munkaerő – kerültek a tőkevonzás középpontjába.

Korábbi kutatásunk azt mutatta, hogy megyei szinten a GDP „előállítása” 2–5 városban koncentráldott, és ez a városi kör átfedést mutatott a vidéki újraiparosítás célpontjaival (Nagy G. 2007, Nagy G.–Nagy E. 2008). Ezt a koncentrált fejlesztési szemléletet tükrözte a 2005-ös Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT, 2005) és a benne megjelenő „pólusváros-koncepció” is. A 2010-ben hatalomra került új kormány szakítani kívánt ezzel a koncepcióval, és egy jóval decentralizáltabb térszerkezet felé kívánta elmozdítani a beruházásokat (NFT, 2014).

Ebben az alfejezetben a hazai intézményi keretek átalakulásának, így a fejlesztéspolitikai stratégiák kialakításának és gyakorlatának a 2010-es évek elejétől zajló centralizációjának – erősödő állami kontrolljának – és az önkormányzatiság ezzel párhuzamosan zajló meggyengítésének következményeit vizsgáljuk az ingázás változó térbeli folyamatainak keresztül. Az

ingázási adatok vizsgálata segít kimutatni, hogy történt-e elmozdulás az ország térszerkezetében, megvalósultak-e a kormány fejlesztéspolitikai elképzelései, hatásosnak tekinthetők-e a beruházásokat és tőkevonzást érintő centralizációs lépések, és történt-e elmozdulás a helyi mozgástér szűkítése irányába (Pálné, 2019, Pfeil, 2020, Nagy és szerzőtársai, 2021). Az egyedi városi szintű adatok lehetőséget adnak arra is, hogy megnézzük, a vizsgált városi körben volt-e érdemi szerepe az ipari ágazatnak a gazdaságicentrum-szerp erősítésében.

A fentiek alapján a következő kutatási kérdéseket érintjük:

1. Kimutathatók-e elkülönülő típusok a hazai kis- és középvárosok körében az ingázási mutatók alapján? Ha igen, akkor ezek mutatnak-e térbeli mintázatot?

2. Milyen magyarázó tényezők láthatók az eltérő várostípusok létrejöttében, különös tekintettel a vidéki teret formáló új ipari telephelyek megjelenésére?

Az elemzés elsődleges célja a kis- és középvárosok osztályozása. A nagy elemszám, a lokáció, a gazdasági bázis, a bekapcsoltság különbözőségei, az öröklött fejlődési pálya, a helyi társadalom szerkezete, a nyitottság eltérő szintje valós lehetőséget adnak a típusok elkülönítésére, és az egyes város csoportok egyedi jellegzetességeinek összegzésére.

Adatok

Elemzésünk a KSH népszámlálásainak egymással összehasonlítható, települési szintű foglalkoztatási és ingázási adataira épít. Az időbeli változásokat a 2001., 2011. és 2022. évi censzusok segítségével vizsgáljuk, a finomabb bontásra építő elemzéseket a 2022. évi népszámlálás egyedileg beszerzett adataiból készítettük el. Az elemzést az 5000–30 000 lakosú hazai városokra terjesztjük ki, azzal a megszorítással, hogy a fővárosi metropolisz térséghez sorolható Pest me-

gyei városok körét kizártuk az elemzésből. Így is több mint 160 kis- és középvárost elemeztünk, amelyek viszonylag egyenletesen helyezkednek el az ország területén.

Hosszú távú ártrendeződések

Az országosan hosszabb távon érzékelhető *népesség-fogyás* és ezzel szoros összefüggésben az aktív korúak számának csökkenése erős területi szóródást mutat, ami a kisvárosok körében is megfigyelhető. A helyben lakó és helyben dolgozó aktív keresők számának változásait vizsgálva összesen öt olyan várost találunk, ahol a 2001–2011 és 2011–2022 időszakok közül legalább az egyikben gyors, míg a másikban is érdemi növekedés volt tapasztalható (5.2.1. ábra). 20 százalékot meghaladó gyors ütemű csökkenés 2011-ig egyetlen településen jelentkezett (Körmend), 2011 után azonban már 14 város lokális munkaerőpiacát jellemezte 20 százalék feletti zsugorodás a kategóriában. A városok döntő többségénél stagnálás vagy kismértékű vál-

tozás figyelhető meg, vagyis a települési körben az országos folyamatoknál némileg kedvezőbb az összkép.

Az alacsonyabb bázisról induló városokat általában nagyobb növekedési ütem jellemezte, vagyis a meghatározó a területi kiegyenlítődés folyamata volt. Ebből a szempontból nincsen érdemi különbség a két vizsgált időszak között. A „növekedő és gyorsan növekedő”, illetve a „csökkenő és erősen csökkenő” kategóriákba sorolt települések száma nem változott jelentősen. A növekedő városok 28 százaléka fordult a második időszakban csökkenésbe, illetve a csökkenők 23 százaléka növekedésbe, így inkább a skála eltolódásával, semmint radikális fordulattal van dolgunk.

Az 5.2.1. ábra leglátványosabb eleme, hogy a dunántúli kisvárosok kevés kivétellel mindkét időszakban a csökkenő kategóriába kerültek, még olyan, egyébként jelentősnek mondható gazdasági központok is, mint Sárvár, Szentgotthárd, Ajka vagy Mór. A Dunántúlon a csökkenő trendet két jelentősebb ipari központ, Esztergom és Oroszlány, az újonnan iparosodó

5.2.1. ábra: Helyben lakó és helyben dolgozó keresők számának alakulása, 2001–2022

Forrás: Pirisi Gábor szerkesztése a KSH népszámlálási adatai alapján, 2001, 2011, 2022.

Rácalmás, az alacsony bázisról induló Komló és a szuburbán Kozármisleny töri meg. A tartósan csökkenő pályán lévő települések másik csoportját kifejezetten a külső perifériákon, a határok mellett találjuk meg (Balassagyarmat, Szécsény és Bátortereny, Kazincbarcika, Sátoraljaújhely, Kisvárd, Fehérgyarmat, Gyula). Közös bennük, hogy térségi szerepkörük jelentős.

A keleti országrészekben több határozott növekedési góc kirajzolódik. Az egyiket a Hajdúság és a Nyírség kisvárosai alkotják, ezek közül sok már az első időszakban is növekedést mutatott, és azt meg is tudta őrizni. Hasonló, bár kevésbé markáns tendenciák látszanak Bács-Kiskun, Csongrád-Csanád, vagy Békés megyében is. Inkább pozitív folyamatok jellemzik az egyébként is dinamikus Jászságot. Az Alföldön aránylag sok olyan várost találunk, amely meg tudta fordítani a korábbi csökkenő tendenciát (Kiskunhalas, Szentes, Jászberény, Jászapáti).

Az országos munkaerőpiaci folyamatok azt sugallják, hogy különösen 2011-et követően az újonnan bevont munkaerő többsége nem a centrumok még aktivizálható munkaerő-tartalékából került a foglalkoztatottak közé, hanem a kistelepülések addig inaktív vagy tartós munkanélküliekből álló csoportjai kerültek vissza az elsődleges munkaerőpiacra. Kérdés, hogy ezek megjelenése a helyi munkaerőpiaci centrumokban gyakorol-e kizsorító hatást a helyi foglalkoztatottakra.

Amennyiben az a településből eljárók számának alakulását nézzük, a válasz egyértelműen igenlő. A vizsgált városok zömében 2001 és 2022 között nőtt az ingázók száma. További kutatást igényel annak feltárása, hogy a növekvő ingázás visszavezethető-e a helyi munkaerőpiaci kínálat és -kereslet közötti illeszkedés hiányára. Korábbi empirikus terepi kutatások bizonyítják, hogy a „push” hatás jelen van, főként a magasan képzett, speciális tudással rendelkező munkaerő esetében.

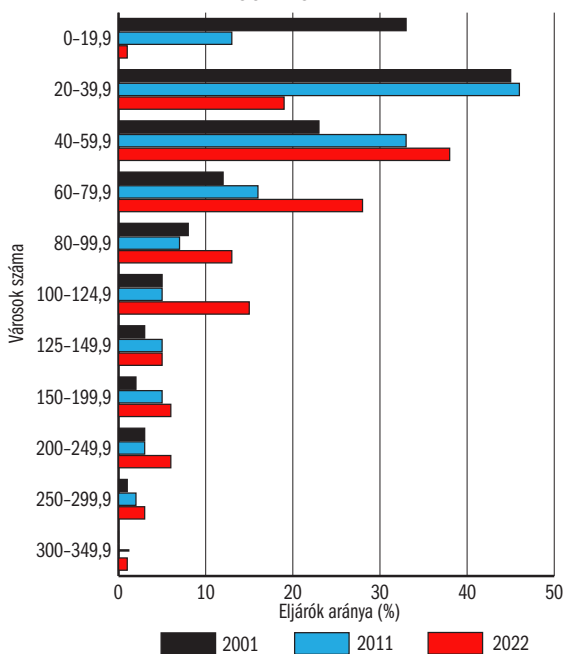
Munkaerőpiaci nyitottság

Az ingázás a vidéki (nem fővárosi) munkavállalók közel fele számára napi realitás 2022-ben. Ez a historikusan magas arány úgy alakult ki, hogy a 2001 óta létrejött egymillió munkahely négyötöde az ingázók

számát gyarapította (lásd 5.1. alfejezet). Az ingázás terjedésével a helyi munkaerőpiacok egyre nyitottabbá váltak.

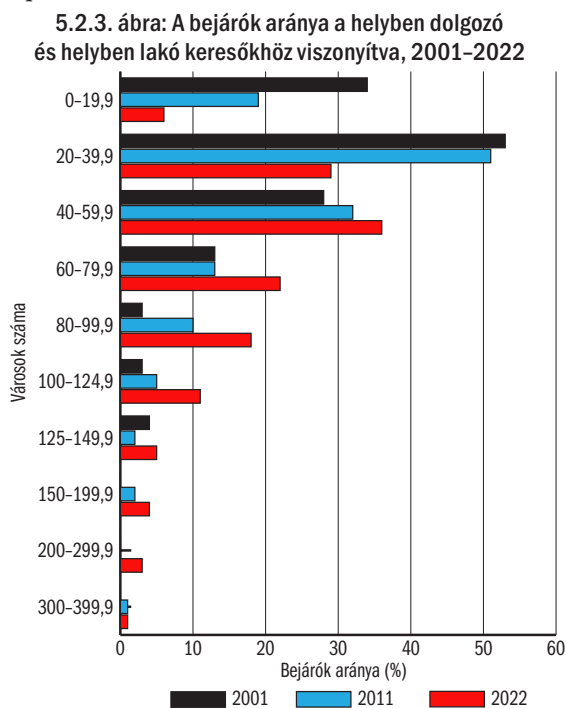
Az 5.2.2. ábra a helyben dolgozó és helyben lakó munkaerő arányában mutatja az eljárók számának alakulását 2001 és 2022 között. Míg az ezredfordulón 14 (zömében) kisvárosban az eljárók száma elérte, illetve meghaladta a helyben dolgozó és helyben lakó keresők számát, 2022-ben már 36 ilyen várost találunk. Extrém magas arányok azokban a kisvárosokban alakultak ki, amelyek többnyire más nagyvárosok szűk vonzáskörzetében, illetve más erős helyi gazdasággal rendelkező, széles foglalkoztatási lehetőségeket nyújtó középvárosok egymást átfedő ingázási övezetében fekszenek. Ez arra utal, hogy a beáramló kistelepülési ingázók miatt megjelenő „push” hatás mellett számolni kell a helyi munkaerőkínálat szűkösségével, strukturális hiányosságaival, és az elérhető bérszintek különbségei is erősíthették az eljárási hajlandóságot.

5.2.2. ábra: A más településre ingázók aránya a helyben dolgozó és helyben lakó keresőkhöz viszonyítva, 2001–2022

Forrás: KSH népszámlálás, 2001, 2011, 2022.

A napi beingázók a helyben dolgozók és helyben lakók csoportjához viszonyított arányát tekintve a városok zöme egy-két kategóriát lépett feljebb az elmúlt két évtizedben (5.2.3. ábra). 2022-ben a beingázási arány 13 városban haladta meg a 150 százalékot, de 300 százalék feletti érték is előfordult (Rácalmás). Ez egyértelműen arra utal, hogy a beingázás alapvető feltételévé vált a helyi gazdaság napi működtetésének, különösen ott, ahol jelentős bővítések vagy új nagyléptékű beruházások történtek.

Forrás: KSH népszámlálás, 2001, 2011, 2022.

A 5.2.4. ábra az eljárók és bejárók számának összegét mutatja a helyben lakó és helyben dolgozó munkaerő arányában 2001-ben és 2022-ben. Ez a mérőszám a helyi munkaerőpiac nyitottságát, illetve ingázási kitettségét méri. Az alacsony értékek kismértékű, a magasak pedig erős munkaerőpiaci nyitottságot jeleznek.

A vizsgált városok többségében növekedett a munkaerőpiaci nyitottság mértéke, ami arra enged következtetni, hogy a helyi gazdaságok működése egyre kitettebbé vált a beingázásnak, illetve a helyben lakó

aktív keresők egyre nagyobb hányada nem talál a képzettségéhez illeszkedő és/vagy a bérigényét kielégítő munkát, s emiatt arra kényszerül, hogy más településre járjon dolgozni. A helyben dolgozók és helyben lakók csoportjához képest legalább kétszeres súlyú ingázás jellemzett 2001-ben 8, 2022-ben 29 várost. Mindkét évben Rácalmás nyitottsági értéke volt a legmagasabb, amely saját jogon is jelentős ipari telephellyé vált 2022-re, de a közeli Dunaújváros révén erőteljesen integrált is egy nagyobb egységbe.

A kevésbé nyitott városok közé tartoznak a mezővárosi múltú alföldi centrumok (például Mezőtúr), néhány dél-dunántúli járásközpont (Barcs, Marcali, Nagyatád), valamint az erős ipari múltból építkező centrumok (Ajka, Paks, Tiszavasvári), ahol a meghatározó ágazat alapvetően helyi munkaerőre alapoz. A másik végleten a szuburbiákat, illetve a több erős gazdasági centrum vonzáskörzetében fekvő kisvárosokat (például Sajószentpéter), illetve az utóbbi évtizedek során felfutó új centrumokat találjuk (Nyírbátor, Jánossomorja, Szikszó), ahol a helyben lakó aktív keresők csak kisebb része volt képes (vagy hajlandó) élni az új munkalehetőségekkel.

A kormányzati narratíva és a kisvárosok ingázási mintázatai

A 2010-ben hatalomra kerülő kormányzat több hosszú távú gazdaságpolitikai célt is kitűzött maga elé. Ezek közül kiemelten fontos volt a külföldi működőtőke-befektetések vonzására, elsősorban a feldolgozóipari ágazatokban, ezzel támogatva az újraiparosítás hosszú távú programját. A befektetések bevonásában a kormány a korábbi ciklusokhoz képest sokkal erősebb ellenőrzést gyakorolt. Ezt jelzi sok közepes nagyságrendű fejlesztés kiemelt állami beruházásá nyilvánítása, a Nemzeti Ipari Park Üzemeltető és Fejlesztő Zrt. szerepének erősítése, a Külgazdasági és Külügyminisztérium sokkal aktívabb részvétele a potenciális befektetők felkutatásában, míg a másik oldalról a helyi önkormányzatok és az általuk létrehozott befektetésösztönzési társaságok szerepének visszaszorítása.

5.2.4. ábra: A munkaerőpiaci nyitottság nagyságrendje, 2001, 2022

Forrás: KSH népszámlálás, 2001, 2022 alapján, saját szerkesztés.

Bár országos szinten a kijelölt program részlegesen teljesült (magas külföldi működőtőke-beáramlás, különös tekintettel az iparra), más elemeit kevésbé sikerült elérni (az ipar arányának növelése a GDP-ben és foglalkoztatásban), sőt több esetben minimális elmozdulás sem volt detektálható (technológiai ugrás, termelékenységi fordulat). Sokkal inkább úgy tűnik, hogy Magyarország a befektetők számára olcsó bérű munkaerőt, növekvő arányú állami támogatásokat, kiegészítő infrastrukturális fejlesztéseket képes ajánlani. A kis- és középvárosok esetében a rendelkezésre álló erőforrás leginkább a szabad, még mobilizálható munkaerő lehetett az adott időszakban, hasonlóan az az úgynevezett „vidéki iparosítás” programjához még a korai és érett Kádár-korszakban.

A kérdés tehát úgy tehető fel, hogy mennyiben általános az ipari foglalkoztatás magas aránya a munkaerőpiac három fő szegmensében? Látunk-e kiugró vagy éppen a fősodortól eltérő viselkedéseket? Létezik-e kapcsolat a más településre ingázók magas ipari

aránya és a bejárók hasonló aránya között? Utóbbi kérdés esetében egy igenlő válasz azt jelentené, hogy az iparban 1. a magas arányú más településre ingázás és a bejárás esetében a munkaerőpiac kereslete és a helyben meglévő kínálat között létezik diszkrépancia; 2. a helyben elérhető bérek színvonala a helyben lakó ipari munkásság számára már nem vonzó, illetve észszerű ingázó távolságon belül nagy számban érhetőek el kedvezőbb feltételekkel hasonló, a szakmai kvalitásoknak megfelelő munkahelyek. A válaszainkat a 2022. évi népszámlálás ágazati és foglalkozási adataiból próbáljuk megválaszolni.

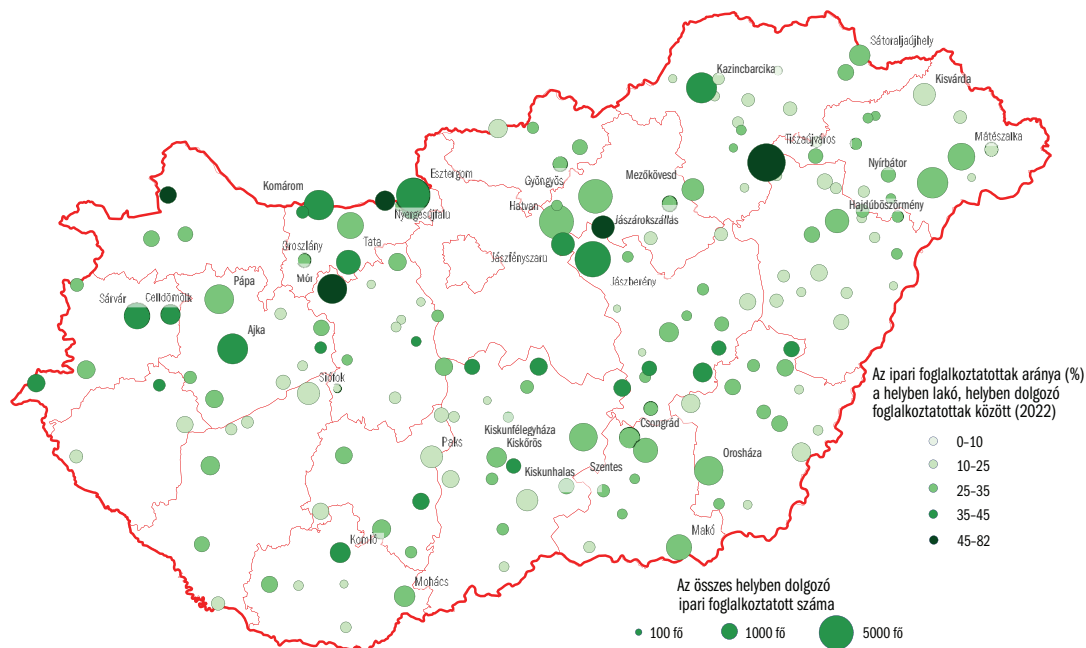
Az 5.2.5. ábra az ipari ágazatokban (B + C + F nemzetgazdasági ágak) foglalkoztatottak arányát mutatja a helyben lakó és helyben dolgozó munkavállalók csoportján belül. Magas értékek jellemzően Észak-Dunántúlon és a Jászságban jellemzők, de olyan városok is megjelennek a listán, mint Mezőtúr, Túrkeve, Soltvadkert, Lajosmizse vagy Tiszkécske (utóbbi „kakuktktojás”, hiszen a magas érték a Duna Aszfalt

célgözpontja miatt vált mérhetővé), illetve az újraiparosítási politikával alig érintett Békés megyéből Füzesgyarmat és Dégaványa. Szélsőségesen alacsony értékeket néhány üdülővárosban (Balatonfüred, Keszthely), illetve erős helyi iparral nem rendelkező kisvárosban találunk (Encs, Martonvásár). Az ábrán jól kirajzolódik, hogy a szocialista iparosításból átöröklődött úgynevezett „ipari tengely” 2022-re fő vonalaiban újraéledt, miközben a perifériák újraiparosodása jóval szerényebb eredményeket hozott.

A más településre ingázók között országosan nagyjából 25 százalék az ipari keresők aránya. A vizsgált városi körben ennél alacsonyabb érték csupán 19 városban volt (5.2.6. ábra). Az ipari szektorba történő elingázás alacsony arányai az üdülővárosokhoz kapcsolódnak. Az átlagérték felett a városok közel felét találjuk, ami arra utal, hogy e városok fontos „exportcikke” az ipari munkaező, amivel képesek bekapcsolódni az országos gazdasági folyamatokba. Ezen belül az átlag 150 százaléka felett ismét nagyjából 30 város található.

Az iparhoz köthető beingázók esetében a városi átlag 28,5 százalék, ami arra utal, hogy a többletmunkaező a városok körüli, zömében községi jogállású településekről érkezik, a városközi ingázás jelentősége kisebb. 20 városban a bejáróknak kevesebb mint ötöde érkezett valamelyik ipari ágazatba, ebből négyben (Létavértes, Hajdúhadház, Enying és Gárdony) a 15 százalékot sem érte el ez az arány (5.2.7. ábra). Az első három esetben a jól fizető ipari munkahelyek hiánya, utóbbiban a turizmus kiszorító hatása az oka a szerény ipari beingázásnak. A másik végleten azokat a kisvárosokat látjuk (például Rácalmás, Jászárokszállás, Füzesgyarmat, Jászfényszaru), ahol az iparon kívül lényegében nincs munkahelykínálat (a bejárók 71–85 százalékát ezek az ágazatok szívják fel). A bejárók esetében tiszta területi mintázat nem mutatható ki, az viszont elmondható, hogy az ipari ágazatokba beingázó foglalkoztatottak a városok több mint felében meghatározó szerepet játszanak a vonzáskörzetek kidiffimálásában és esetleges térbeli kiterjesztésében.

5.2.5. ábra: Az ipari ágazatokban foglalkoztatottak aránya a helyben dolgozók és helyben lakók csoportjában, 2022

Megjegyzés: A 2500 főnél nagyobb értékkel rendelkező városok nevét feltüntettük.

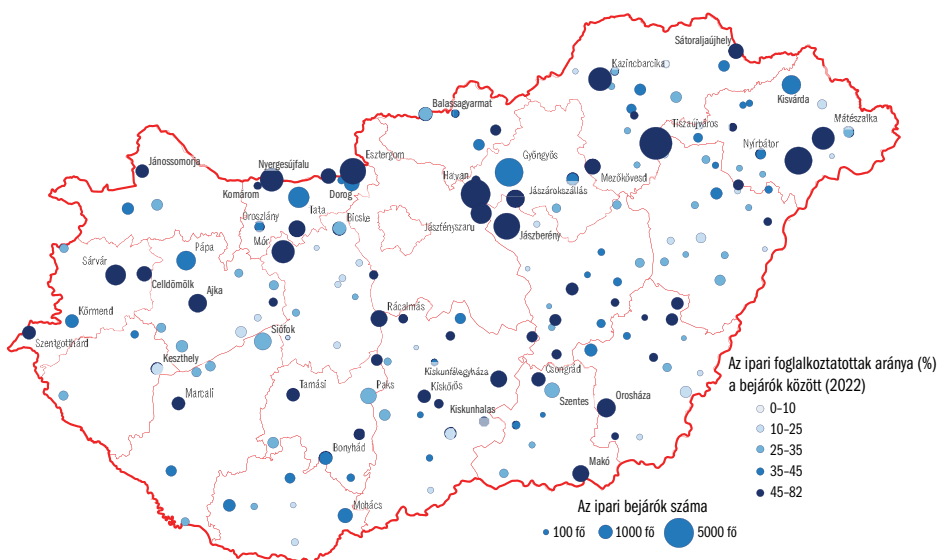
Forrás: KSH népszámlálás 2022 alapján, saját szerkesztés.

5.2.6. ábra: Az ipari ágazatokban foglalkoztatottak aránya a más településre ingázók között, 2022

Forrás: KSH népszámlálás 2022 alapján, saját szerkesztés.

5.2.7. ábra: Az ipari ágazatokban foglalkoztatottak aránya a beingázók között, 2022

Megjegyzés: Az 1000 főnél nagyobb értékkel rendelkező városok nevét feltüntettük.

Forrás: Pirisi Gábor szerkesztése a KSH népszámlálási adatai alapján, 2022.

A kormányzati narratívával szemben megfogalmazódott olyan kritika, hogy a tőkevonzás és a letelepedett ipari üzemek – bár a foglalkoztatási mutatókat érdem-

ben javítják – alacsony termelékenységgű, szerény hozzáadott értéket termelő, összeszerelő jellegű tevékenységeket hoznak az országba, ezzel bezárva Magyarországot

a „közepes jövedelem csapdjába”. A foglalkoztatási adatok közül a főcsoporti bontás az, amely e probléma vizsgálatához kapaszkodót adhat. Különösen az alsó három főcsoport (FEOR 7–9: ipari és építőipari foglalkozások, gépkezelők, összeszerelők és járművezetők, valamint a szakképzettséget nem igénylő foglalkozások) együttes aránya az, amely segít e kérdés megválaszolásában. Az egyszerűség kedvéért, ezeket együttesen a „fizikai foglalkoztatottak” kifejezéssel fogjuk illetni.

A helyben dolgozók és helyben lakók csoportjában a 25 százalékalatti kategóriában összesen négy város található (Balatonfüred, Balatonalmádi, Velence, illetve a Pécs alvóvárosaként értelmezhető Kozármisleny). Az országos átlag 150 százaléka felett 46 kis- és közép- várost találunk, ebből háromban (Ács, Nagyhalász, Tiszalök) 55 százaléka felett van a fizikai dolgozók súlya a helyben dolgozó és helyben lakó-keresők körében.

A fizikai foglalkoztatottak súlya a más településre ingázók esetében még jelentősebb. Az ide sorolható kisvárosok zöme földrajzi és gazdasági értelemben is periférikus helyzetű, illetve nagyobb gazdasági centrumok árnyékában (Debrecen, Jászberény) létezik. 50 százalékalatti arányt 42 városban találunk, ez mutatja a vidéki iparosítás eredményeit és korlátait. Az országos átlag alatt csupán 15 város található.

Országosan a más településről ingázók között a legmagasabb a fizikai munkakört betöltő keresők aránya (33,5 százalékal). A vizsgált városok között 25 százalékalatti arányt csupán kettőben találtunk (Hajdúhadház, Gárdony), 50 százalékalatti arányt viszont 54 városban regisztráltunk. Füzesgyarmat, Jászárokszállás, Martfű esetében a bejáró keresők kétharmada fizikai munkás, azaz ilyen munkaerőt keresnek a helyi nagy- és kisebb foglalkoztatók. A fizikai foglalkozások magas aránya a beingázók csoportján belül azt mutatja, hogy a kormányzatot ért kritikának van valós alapja. A 2010 után mobilizált, kistelepülésekről érkező munkavállalók nagy részét csak alacsony képzettséget igénylő munkakörökben sikerült foglalkoztatni.

A teljes városi körre számolt korrelációk több fontos összefüggésre világítanak rá (5.2.1. táblázat). Már a helyben dolgozók és helyben lakók csoportjának

esetében is 0,5 körüli az együtt mozgás a fizikai foglalkoztatottak aránya és az ipari keresők súlya között a helyi munkaerőpiacon. Ez 0,8 közelébe emelkedik mind az eljáró és bejáró munkavállalók esetében, vagyis erős a kapcsolat az ipari ágazatok helyi szerepe, valamint a kibocsátó és befogadó települések munkaerőpiaci kínálata között. A kontrollként elvégzett korrelációs számítás az elsőfokú végzettséget igénylő foglalkozási főcsoportok együttes aránya és az ipar helyi súlya között szintén a várt eredményt adta: míg a kisvárosi munkaerőpiacok nem vonzzák nagy tömegben a magasán kvalifikált munkavállalókat, az elingázás esetében látszik, hogy a kibocsátott ipari foglalkoztatottak zömét nem a magasán kvalifikáltak teszik ki (–0,6-es erősségű kapcsolat).

5.2.1. táblázat: Összefüggés az iparban dolgozók és a foglalkozási főcsoportok lokális munkaerőpiaci jelentősége között a vizsgált városi körben, 2022

	Fizikai foglalkoztatottak aránya (százalék)	Döntéshozók, elsőfokú végzettséget igénylő munkakörök (korrelációs együttható)
Helyben lakó és helyben dolgozók	0,489	–0,212
Eljárók	0,786	–0,598
Bejárók	0,822	–0,039

Forrás: Saját számítás a 2022. évi népszámlálás egyedi adatai alapján.

Összefoglalás

Az újraparosításra irányuló kormányzati törekvések 2022-ig csupán részlegesen érték el a kis- és közép- városokat. A szocialista korszak „vidéki iparosítási programjával” összevetve feltűnnek hasonló elemek, mint a külső szabad munkaerő bevonása egy-egy helyi munkaerőpiacra, növelve a napi ingázás gyakoriságát (Kóródi, 1970). Hasonló a folyamat annyiban, hogy az új ipari kapacitások nagy számban vonzanak alacsony képzettségű, szerényebb bérszínvonalon is ingázást felvállaló tömegeket (Kőszegfalvi, 1985, Molnár, 2025). Eltérés viszont, hogy ezek az új ipari telephelyek nem állami forrásból, hanem többségben külföldi beruházások révén vagy hazai tulajdonú nagyvállalatok telephelyeiként jönnek létre. Hasonlóság az összeszerelő jelleg dominanciája és a döntési

kompetenciák hiánya, amit jelez a beingázók között a magas képzettséget igénylő foglalkozási főcsoportok alacsony aránya az iparosodott centrumokban (Barta, 1990, *Lux*, 2025, *Molnár*, 2025).

Korábbi vizsgálataink bizonyítják, hogy az ipari kapacitások gyors növekedése nem jár együtt a hozzáadott érték szintjének emelkedésével. Ez azt a félelmet erősíti, hogy a létrejövő új ipari központok rezilienciája nem túl erős, a helyi gazdaság gerincét adó (ipari) tevékenységek érzékenyek a gazdasági ciklusokra, így egy globális válság esetén súlyos problémák kerülhetnek felszínre. A koronavírus-járványt követő turbulens gazdasági folyamatok (polikrízis) is azt erősítik, hogy a döntési kompetenciák hiánya miatt a termelés felfutása, a technológiai megújulás esetleges és vonatott, ami a hosszú távú versenyképességet erodálja.

Egyelőre az sem tisztázott, hogy az új, centralizált befektetésösztönzési politika érdemben javította volna az érintett kisvárosok demográfiai folyamatait (*Horeczki és szerzőtársai*, 2023), a globális termelési láncokba való magas szintű bekapcsolódás lehetőségét (*Molnár és szerzőtársai*, 2022) vagy a városi lét általános feltételrendszerét (*Molnár és szerzőtársai*, 2023).

A központi állam centralizált befektetési politikájának mérlegét nem lehet egyértelműen pozitívnak értékelni. Bár a befektetések súlypontja eltolódott az Észak-Dunántúl felől keleti irányba, a vizsgált kis- és középvárosok csak kismértékben profitáltak ebből a változásból. Ráadásul a szocialista „vidéki iparosítás” folyamatához hasonlóan a (még) szabad, olcsó, de egyre kevésbé helyi (hazai) munkaerőre alapozott beruházások hosszabb távú versenyképessége, válságálló képessége is kérdéses.

Hivatkozások

- BARTA GYÖRGYI (1990): Centrum-periféria folyamatok a magyar gazdaság területi fejlődésében? Megjelent: Tóth József (szerk. *Tér-Idő-Társadalom*, MTA RKK, Pécs, 170-190. o.
- BARTA GYÖRGYI (2002): A magyar ipar területi folyamatai 1945-2000. Dialóg Campus, Budapest – Pécs.
- CZIRFUSZ MÁRTON (szerk. (2020): *Területi kihívások és területi politikák Magyarországon, 2010–2020*. KRTK RKI, Budapest.
- HORECZKI RÉKA–PIRISI GÁBOR–MOLNÁR ERNŐ (2023): *Population dynamics of the Hungarian small towns in the light of censuses*. Deturope, Vol. 15. 2. 66–84. o.
- KISS ÉVA (2010): Területi szerkezetváltás a magyar iparban 1989 után. Dialóg Campus, Budapest–Pécs.
- KÓRÓDI JÓZSEF (1970): Változások Magyarország gazdasági térképén. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- KOÓS BÁLINT (szerk. (2022): *Területi Ríport, 2021*. KRTK RKI, Budapest.
- KÖSZEGFALVI GYÖRGY (1985): Településfejlesztés, településpolitika. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- LUX GÁBOR (2025): A kiegészítő újraiparosodás térbeli folyamatai és korlátjai Magyarországon. Megjelent: *Szanyi Miklós–Szunomár Ágnes–Török Ádám* (szerk.: *Trendek és töréspontok VI. kötet, trendváltás és túlélés*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 109–115. o.
- MOLNÁR ERNŐ–SAIDI, FEYROUZ AHLAM.–SZABÓ KATALIN (2022): *Strategic coupling on the European periphery. A case study of a small Hungarian town*. *Tér és Társadalom*, 36. évf. 3. sz. 122–144. o.
- MOLNÁR ERNŐ–SAIDI, FEYROUZ AHLAM.–LÉNÁRT VIKTOR MÁRK (2023): Kisvárosi gazdaságok funkcionális településföldrajzi megközelítésben. *Várostudományi Szemle*, 3. évf. 1. sz. 49–77. o.
- MOLNÁR ERNŐ (2025): Kiegészítő szempontok az újraiparosodás területi összefüggéseinek vizsgálatához. Megjelent: *Szanyi Miklós–Szunomár Ágnes–Török Ádám* (szerk.: *Trendek és töréspontok VI. kötet, Trendváltás és túlélés*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 110–116. o.
- NAGY, ERIKA–GAJZÁGÓ GERGŐ–MIHÁLY MIHÁLY–MOLNÁR ERNŐ (2021): *Crisis, institutional change and peripheral industrialization: Municipal-central state relations and changing dependencies in three old industrial towns of Hungary*. *Applied Geography*, Vol. 136. No. 102576.
- NAGY GÁBOR–NAGY ERIKA (2008): A városok gazdasági potenciálja. *Falu-Város-Régió*, Vol. 3. 32–42. o.
- NAGY GÁBOR (2007): Divergencia vagy konvergencia. Az átmenet gazdasági térfolyamatainak mérlege földrajzos szemmel. *Tér és Társadalom*, 21. évf. 1. sz. 35–51. o.
- NFT (2005): *96/2005. (XII. 25.) OGY határozat* az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióról.
- NFTK (2014): *1/2014. (I. 3.) OGY határozat* a Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióról.
- PÁLNÉ KOVÁCS ILONA (2019): *A magyar önkormányzatok korlátai a helyi gazdaságfejlesztésben*. *Tér és Társadalom*, 33. évf. 2. sz. 3–19. o.
- PFEIL EDIT (2020): *A vidéki térségek felzárkóztatásának feltételei és eszközei uniós szemszögből*. Visszatérés az endogén erőforrásokra alapozott fejlesztési szemlélettől az újraelosztó támogatáspolitikához Magyarországon. *Tér és Társadalom*, 34 évf. 4. sz. 18–44. o.